

náci barbárokat ítélték el, hanem a szabad világ zsidó vezetőit is kárhoztatták. A következőket írták: „Hárommillió lengyel zsidó vére bosszúért kiált nemcsak a náci gyilkosok ellen, hanem a közömbös elemek ellen is, akik beérték pusztá szavakkal, de nem tettek semmit, hogy megmentse- nek a fenevadak karmaiból egy pusztulásra ítélt népet. Ezt mi ... sose feledhetjük el vagy bocsáthatjuk meg.”¹⁶

Zygielbojmot annyira kiábrándította, hogy a világ hallgat és közönyös, mialatt a náci zsidók százezreit irtják ki, hogy 1943. május 12-én, 48 éves korában öngyilkosságot követett el. Búcsúlevelében a következőket írta. „Nem hallgathatok. Nem tudok élni, mialatt Lengyelország zsidó lakosságának – melynek képviselője vagyok – maradéka is elpusztul. Barátaim a varsói gettóban fegyverrel a kézben haltak meg, de közéjük tartozom, és az ő tömegsírjaikban volna a helyem. Halálommal szeretném kinyilvánítani végső tiltakozásomat a passzivitással szemben, mellyel a világ szemléli és eltűri a zsidó nép kiirtását.”¹⁷

Jelentések a végleges megoldásra vonatkozó náci döntésről

1942 nyarán a vezető zsidó szervezetek képviselői a semleges Svájcban első kézből származó információt kaptak a náci vezérkarnak az európai zsidóság felszámolására irányuló szándékáról. Ilyen értelmű információ kb. ugyanebben az időben hivatalos csatornákon át is eljutott a nyugati szövetségesek vezetőihez. Hogy ki tájékoztatott először kit, arról megoszlanak a vélemények.

Arthur D. Morse beszámolója szerint Gerhart Riegner a Zsidó Világkongresszus svájci képviselőjét 1942. augusztus 1-jén tájékoztatta egy vezető német gyáripáros, aki kapcsolatban állt Hitler főhadiszállásával, hogy a Führer parancsot adott az európai zsidók kiirtására. Az információ Eduard Schultétól – az 1980-as évek elején derítették ki a nevét – származott, aki állítólag hallotta a vitát arról a rendelkezésről, mely a ciánhidrogénsav használatát előírta – ez volt a halálos alkotóeleme a haláltáborokban alkalmazott ciklon-B gáznak.¹⁸ Addigra Riegner valószínűleg ismerte már a Bund jelentését, és bőséges tényanyaggal rendelkezett a varsói gettó 380 000 zsidó lakosának „áttelepítéséről”, mely július 22-én kezdődött, valamint a megszállt Belgiumban, Hollandiában és Franciaországban élő zsidók deportálásáról.

A háborús időszak cenzúra-előírásai miatt, s hogy biztosítsa a titoktartást, Riegner táviratként adta fel jelentését augusztus 8-án a genfi amerikai konzulátuson keresztül. Howard Elting, Jr. konzulhelyettes tájékoztató memorandumot csatolt hozzá a State Department, az amerikai